

Heilige Ruimte

Gods heilige Huis ontstaat uit levende stenen

Dr. Angela M. T. Reinders

„Ik wil niet in een wereld zonder kathedralen leven. Ik heb hun schoonheid en verhevenheid nodig. Ik heb ze nodig als verzet tegen de platvloersheid van de wereld. Ik wil opkijken naar de stralende kerkraden en me laten verblinden door hun bovenaardse kleuren. Ik heb hun glans nodig. Ik heb die nodig als verzet tegen de vuile eenheidskleur van de uniformen. Ik wil me laten omhullen door de koele stilte van de kerken. Ik heb hun gebiedende zwijgen nodig. [...] Ik houd van biddende mensen. Ik heb hun aanblik nodig. Ik heb die nodig als verzet tegen het verraderlijke gif van de oppervlakkigheid en de stompzinnigheid. [...] Een wereld zonder die dingen zou een wereld zijn waarin ik niet meer wil leven.“¹ De auteur Pascal Mercier legt deze woorden Amadeu Prado in de mond, een personage, wiens leven men al lezend in zijn boek „Nachttrein naar Lissabon“ naspeuren kan. Haast woedend verdedigt de hoofdpersoon van de roman het bestaan van heilige ruimten in de wereld, als verzet tegen de wereld, als waarschuwend teken voor de wereld.

Hoe juist het ook is dat de kerk en de mensen die daarin een liturgie vieren, die daarin bidden en daarin met God en met elkaar omgaan, niet de profane wereld kunnen vergeten – wat zou godsdienst zonder mensen-dienst zijn? – zo juist is het ook dat het heilige en de ruimten waarin het woont voor de mensen niet genaakbaar zijn. God is „de heilige“, zo luidt het in de liturgie. Maar God is niet alleen de heilige wanneer mensen deze woorden zingen en zeggen, wanneer zij hem als de heilige erkennen. God is reeds vóór ieder menselijk woord heilig. Hij blijft voor de mens ongenaakbaar.

„Ruimte“, „Makom“ als woonruimte van de Schechina, van Gods wijsheid, is als het ware één van de namen van deze heilige, ongenaakbare God.² God, die ruimte is en schenkt, geeft de mensen ook de ruimte zodat zij daarin kunnen wonen. De mensen die de ruimte als gave uit de hand van God ontvangen en ervaren, geloven dat God

hun levensruimte omhelst en daarin aanwezig blijft. Daarom kan de mens hem daarin ontmoeten:

Mozes overschrijdt de ruimte, waarin hij zich anders altijd binnen duidelijk bepaalde grenzen beweegt. Op een zekere dag neemt hij een koene beslissing en drijft de door hem gehoede kudde schapen en geiten „tot voorbij het steppeland“ (Ex 3,1). Zo, door het overschrijden van de eigen grenzen, wordt het mogelijk dat hij God ontmoet. De heilige ruimte van God is echter, modern uitgedrukt en ook in de letterlijke zin, een „no go“, een niet begaanbare ruimte. „Kom niet dichterbij. Trek je sandalen uit, want de grond waarop je staat, is heilig“ (Ex 3,5).

Omringd door heiligen, door God, die plaats maakt voor levensruimte, kan de mens de wereld bewonen. „Wonen betekent voor de mens een plaats te hebben om bij zich zelf te zijn, om zich zelf te ontmoeten en om vertrouwde mensen te ontmoeten. Sacrale ruimten voegen hier als derde dimensie de ontmoeting met de Andere, met God, aan toe.“³

Ruimtewegen

Dit gevoel voor de derde dimensie nam in andere religies en culturen zelfs een belangrijkere plaats in dan in de christelijke. Mircea Eliade, een Roemeense theoloog (1907–1986), vestigde de aandacht op het mythische ruimtegevoel, waarbij de mens een onderscheid maakt tussen „veelbetekenende“ en „amorfe“ ruimte. Wie uit de gammele, gebarsten amorfe ruimte naar de veelbetekenende gaat, gaat over drempels heen – eerst de drempel van de eigen woning „thuis“, dan de drempel van de heilige ruimte. De momentele renaissance van het begrip „Heimat“ maakt duidelijk dat mensen dit mythische denken over ruimte ook vandaag de dag nog na voelen.⁴ Sacrale en „[...] kerkelijke gebouwen [...] maken het diegene die er naar binnen gaat duidelijk dat hij bij binnenkomst de drempel van het rijk van alledag met zijn pragmatische dwangmatigheden overschreden heeft en in een nieuwe „betekenishorizon“ aangekomen is. [Ze zijn ...] verwijzingen naar iets wat het alledaagse transcendeert en nochtans letterlijk, ruimtelijk en stedenbouwkundig vaak genoeg midden in het alledaagse staat.“⁵ Van oudsher waren het de drempels tot het heiligdom die het numineuze, het ongenaakbare van een cultus in zijn veelbetekenende grenzen voelbaar maakten. Het christendom is er vaak genoeg in

geslaagd, om in nieuw gemissioneerde gebieden de continuïteit van een heilig gebied, van een heilige plaats of ruimte te bewaren. Daar, waar mensen eeuwenlang andere Goden, andere ritussen, andere culten vierden, daar nam nu de God van de christenen plaats.⁶

Het christendom zelf begon zijn eigen geschiedenis onder vijandigheid en vervolgingsnood. Meer dan drie eeuwen lang duurde de weg, die vanuit particuliere huizen, geheime plaatsen van samenkomst en catacomben, er eindelijk toe leidde dat christelijke gemeenten een eigen plaats konden innemen. Eén van de bekendste kerk-vormen, de basilica, is oorspronkelijk helemaal niet zuiver christelijk. Gerechtsgebouwen en „polyfunctionele gebouwen“ uit de oudheid kregen nu een nieuwe bestemming als voorbeelden voor christelijke kerkruimten. Eindelijk waren er grote gebouwen, voor allen toegankelijk, die in de loop der eeuwen hun vormgeving in overeenstemming met de ontwikkeling van de godsdienst kregen. Gebouwen werden beetje bij beetje tot „gebouwde liturgie“. Het gebeuren binnen in de ruimte, het feest van de gemeenschap met en in God, heiligde de ruimte⁷ – deze dimensie vormde een toevoeging aan datgene wat de keuze van de ontmoetingsplaats met de heilige God bepaalde.

Op de plek van genezende kracht

Het liturgische gebeuren in de heilige ruimte van de kerk en de ruimtelijke vormgeving stonden in nauw verband met het heersende denkbeeld over kerk. Karel de Grote kon als kind van zijn tijd en de daarin heersende theologie nauwelijks een ander denkbeeld hebben dan het zichtbaar worden van de goddelijke legitimatie van het koningsgezag als vorm van Gods koninkrijk op aarde.⁸ Ook in Constantijns en Justiniaans opzicht werd dit door de kerkbouw weerspiegeld.⁹ In een eigen kerkbouw wilde Karel aan zijn eigen vroomheid en de God gegeven macht als koning een zichtbare vorm geven. Daarbij moet hij zich twee dingen afgevraagd hebben: Waar te bouwen? En ten tweede: hoe? Dat Karel Aken – voornamelijk wegens de geneeskraft van de hete bronnen en de strategisch gunstige ligging – bijzonder waardeerde, geldt als zeker.¹⁰

Men had reeds in de vierde of vijfde eeuw het aan de huidige octogoon voorafgaande Frankische gebouw met een gevoel voor de heiligheid van de plek

opgericht, in plaats van Romeinse gebouwen, die onder andere een bronbekken omvatten. Het is goed mogelijk dat hier in vroegere tijden de Galloromeinse heilgod Granus vereerd werd.¹¹ Het uit die bron bruisende water met zijn geneeskracht werd in een doopkapel van de Pippinidische voorgangerkerk geïntegreerd; zo kon levend water (Joh 4) tot het geven van sacramenten dienen. Later werd in dit kleine kerkgebouw – zeker niet later dan 765 – een altaar met relikwieën opgericht waar een kapel omheen gebouwd werd. Hier ligt het uitgangspunt voor Karels project.¹²

De liturgie die later in „zijn“ kerk gevierd zou worden, zou van doorslaggevende betekenis worden in het unificatieproces voor de rijksliturgie, die Karel de Grote op gang bracht. Het was geenszins de bedoeling dat hier een geheel particuliere paltskapel voor hem zou ontstaan, maar, zoals het in de achtste eeuw in toenemende mate gebruikelijk werd¹³, een aan Maria – de „hemelskoningin“ – gewijde kerk, die plaats bood voor dagelijkse misvieringen aan wisselende altaren, voor het koorgebed van de aldaar ingezette gemeenschap van kanunniken en voor het gebed van Karel de Grote en de *stabilitas regni*, het in God beschikte gezag van de koning.¹⁴

Hoe nu zo een heilige ruimte te laten oprichten en vorm te geven? Ook al had Karel zelf het ontwerp gepresenteerd¹⁵, moet de ruimte die hij wilde laten bouwen ook voor hem nog vreemd, nog onvoorstelbaar geweest zijn.

Zo'n benadering van een heilige ruimte als de vreemde is in overeenstemming met zijn uiteindelijke ongenaakbaarheid. „Thuis ben ik alleen bij mijzelf, daar, waar mijn liederen gezongen worden, mijn taal gesproken wordt, mijn lievelingsteksten geciteerd worden, en wel op zo'n manier zoals het mij zelf het beste bevalt“, zegt de religieuze pedagoog Fulbert Steffensky (*1933) uit Hamburg. „Thuis ben ik alleen bij mijzelf – wat zou zo'n manier van thuis zijn verstikkend zijn! [...] Ik heb niet genoeg aan mijzelf – dat leert men langzaam in het leven. En ik heb meer nodig dan mijzelf. Ik heb dus het vreemde nodig. Ik heb de gedachten, de gebaren en de geloofsspelen van mijn oude en van mijn jonge broers en zussen nodig. Ik heb de liederen van de doden nodig.“ Het is belangrijk om dit geloof te leren en het tot uitdrukking te brengen „[...] ook in de taal van mijn broers en zussen, die ik slechts half begrijp of die zelfs vreemd voor mij is.“¹⁶

Dat deze taal ook een geheel vreemde tongval volgen en de wereld omspannend spreken kan, dat heeft Karel in zijn ontwerp voor de Mariakerk vertaald. In het jaar 787 werd hij geïnspireerd door San Vitale, het centrale gebouw in Ravenna, dat vanuit het gezichtspunt van de geestes- en architectuurgeschiedenis aansluit op de Constantinopolitaanse Hagia Sophia. In opdracht van Karel leidde de bouwmeester Odo von Metz de werkzaamheden aan het eerste grote koepelgebouw ten noorden van de Alpen.¹⁷ Karel smolt vele elementen in zijn heilige ruimte samen. Hij introduceerde er ongebruikelijke en onvertrouwde, zoals überhaupt het idee van een centraalbouw in deze omgeving.¹⁸ Hij bewaarde overgeleverde Romeinse stijlelementen – bogen voor de zaalbouw, nu met een sacraal karakter, naar het voorbeeld van Romeinse triomfbogen – en materialen – de voorpippinidische muurresten die hij tot gruis malen en als metselkalk verwerken liet, om daarmee op vooruitziend innovatief architectonisch geconcipeerde fundamenten te kunnen bouwen.¹⁹ Van paus Hadrian (772-795) kreeg hij schriftelijk toestemming, zuilen en marmer uit de vierde tot de zesde eeuw van Ravenna naar Aken te laten transporteren.²⁰ De in het opzicht van de geestesgeschiedenis „vreemdtalige“ invloeden vulde hij in de heilige ruimte van zijn Mariakerk aan met de vertrouwde grondklank van de bijbel. Wie over de drempel in de heilige ruimte trad, moest als het ware de moedertaal van het Eerste en Tweede Testament terug herkennen. De van buiten oorspronkelijk roodkleurige octogoon²¹ nam door het getal acht, aanleunend bij de gebouwen die als voorbeeld hadden gediend, bijbelse symboliek op: de overlevenden van de Zondvloed, Zacharias visioenen van Jahwes plan om het verwoeste Jeruzalem weder op te bouwen, de zaligsprekingen, de dag van de opstanding van Jezus – gerekend vanaf het begin van de vorige week – volgens Lk 24,1.²²

De eenheid van maat, Frankische voet, rekende het gehele concept voor de kerkbouw in getalsverhoudingen om, in overeenstemming met het bijbels apocalyptische getal van de geredden (Openb 7, 4-8): Zoals Alkuin, Karels „minister van onderwijs en cultuur“, verklaarde, was het steeds Karels bedoeling, om het bijbelse beeld van de hemelse stad Jeruzalem (die eveneens volgens de bijbel met 144 voet gemeten wordt) reeds nu in steen te tekenen en door duidelijke overeenkomsten met de tempel van Jeruzalem de goddelijke opdracht voor dit bouwwerk zicht- en tastbaar te maken.²³ Toen de Mariakerk de toenemende stroom

van pelgrims niet meer aan kon, werd het ruimteprobleem uiteindelijk opgelost door de nieuwbouw van een gotisch koorgebouw in de plaats van het kleine Karolingse, de aanvang van de bouw was in de 14e eeuw. Met zijn architectuur en getallensymboliek – gestut door twaalf pijlers, gedragen door de twaalf apostelen, en door twee extra pijlers, die Maria en Karel voorstellen – werd het koorgebouw tot een op zich zelf staande afbeelding van het hemelse Jeruzalem, tot het „beeld van een rijk dat verlossing belooft“²⁴. In het Akense „glazen huis“, zoals de koorhal genoemd wordt, werd de tot dan toe grootst mogelijke doorzichtigheid van het muurwerk bereikt – om het licht van de hemelse stad binnen in de heilige ruimte op te vangen, „kristalhelder“ (Openb 21,11) schitterend.²⁵ Langs de duidelijke verticaliteit van de gotiek kan de hemel naar beneden zweven, in de wereld van de mensen opgaan, zodat zij gelovend en biddend nader tot hem mogen komen.²⁶

Later werd de kapellenkrans aan het kerkgebouw toegevoegd, ruimten, waar mensen op pelgrimsreis thuis konden komen, die bij de Akense heiligdommen het doel van hun hartstocht vonden en daarbij een inzicht in hun eigen hartstocht voor God kregen: „De mens moet goed begrijpen dat hij op zoek is. Eerst zoekt hij zich zelf. Wat hij nog ontdekken moet, is dat hij zichzelf alleen op de weg via de andere en nabij Christus geheel vinden zal.“²⁷ Vooral in de Hongaarse kapel wordt duidelijk zichtbaar, hoe heilige ruimten gegroeide verhoudingen symboliseren en versterken²⁸, als of zij een huis zijn dat uit levende stenen ontstaat.

Huis van levende stenen

Relikwiënkerk, grafkerk van Karel de Grote, kroningskerk, bischopskerk – 1802 voor korte tijd en vanaf 1930 tot heden: Natuurlijk is de dom van Aken dat allemaal.²⁹

Deze begrippen zijn echter niet toereikend om hem voldoende te kunnen beschrijven – puur als doelmatig gebouw gezien ontbreekt hem iedere dimensie die hem pas zijn betekenis geeft. „De Akense Mariakerk was en is altijd meer geweest dan slechts een historisch en fascinerend leeroord van museale schoonheid en culturele reminiscentie. Hij was en is een heilige en eerbied afdwingende ruimte.“³⁰ Wat zijn bedoeling is, heeft Karel de Grote voor alle tijden van zijn bestaan schriftelijk in hem vastgelegd, de bouwinscriptie luidt: „Cum lapides vivi pacis compage ligantur – Gods heilige huis ontstaat ook uit de levende stenen“³¹.

„Waar anders moeten wij heen met onze gevoelens“³², met het geloven en zoeken, met de nood en de vreugde? De heilige ruimte behoedt en bewaart wat ooit in hem gesproken, geweend, gekust en beklaagd, gebeden en stilletjes gehoopt, gebiecht en verzwegen werd; alles wat pas de „vreemde“ heilige ruimte in het bewustzijn van de biddenden droeg.

„[...] Als er in de meer dan 1200-jarige geschiedenis van deze dom niet steeds de biddende mens was geweest, dan stond deze dom er niet meer en was Aken nu waarschijnlijk een dorp met warme bronnen en taaie koek“³³, zo brengt de Akense universiteitspastoor Christoph Stender het provocatief onder woorden. Maar zo is echter met de „levende stenen“ het geloof aanwezig. Wie de dom binnen komt, stapt over de drempel naar de ruime belofte van de bijbel: „Toen zag ik de heilige stad, het nieuwe Jeruzalem, uit de hemel neerdalen, bij God vandaan. Ze was als een bruid die zich mooi heeft gemaakt voor haar man en hem opwacht. Ik hoorde een luide stem vanaf de troon, die uitriep: Gods woonplaats is onder de mensen, hij zal bij hen wonen. Zij zullen zijn volken zijn en God zelf zal als hun God bij hen zijn. Hij zal alle tranen uit hun ogen wissen. Er zal geen dood meer zijn, geen rouw, geen jammerklacht, geen pijn, want wat er eerst was is voorbij. Hij die op de troon zat zei: Alles maak ik nieuw! (Openb 21,2.5a).

Angela M. T. Reinders

Dr. Angela M. T. Reinders, geb. 1965 in Aken, theologie-studie in Bonn en Münster,
redactrice en lector bij de uitgeverij Bergmoser + Höller, Aken.

- ¹ MERCIER, Pascal, *Nachtzug nach Lissabon*. Roman, München ¹³2006, 198.
- ² MOLTSMANN, Jürgen, Gott und Raum, in: *dezelfde/RIVUZUMWAMI, Carmen (ed.), Wo ist Gott? Gottesräume – Lebensräume*, Neukirchen-Vluyn 2002, 29-41; hier: 33.
- ³ GERHARDS, Albert, Sinn und Sinnlichkeit sakraler Räume. Kirchenraumpädagogik ist im Kommen, in: *Herder Korrespondenz* 60 (2006), 150f.
- ⁴ ELIADE, Mircea, *Das Heilige und das Profane. Vom Wesen des Religiösen*, Frankfurt am Main 1984; vgl. HOFMEISTER, Klaus/BAUEROCHSE, Lothar (ed.), *Wissen, wo man hingehört. Heimat als neues Lebensgefühl*, Würzburg 2006. De band verscheen met de gelijknamige serie uitzendingen op de cultuurzender hr2 (Hessischer Rundfunk) vanaf October 2006.
- ⁵ SOEFFNER, Hans-Georg, *Kirchliche Gebäude – Orte der christlichen Religion in der pluralistischen Kultur*; in: SCHWEBEL, Hort/LUDWIG, Matthias (ed.), *Kirchen in der Stadt*, Marburg 1993, 51-55, hier: 52.
- ⁶ vgl. b.v. BAUS, Karl/EWIG, Eugen, *Die Reichskirche nach Konstantin dem Großen. Erste halband: Die Kirche von Nikäa bis Chalkedon [= JEDIN, Hubert (ed.), Handbuch der Kirchengeschichte, II/1]*, Freiburg/Basel/Wenen 1979, 213.
- ⁷ Deutsche Bischofskonferenz, *Umnutzung von Kirchen. Beurteilungskriterien und Entscheidungshilfen (= Arbeitshilfe 175)*, 24 September 2003, 10-13.
- ⁸ vgl. KEMPF, Friedrich/BECK, Hans-Georg/EWIG, Eugen/JUNGMANN, Josef Andreas, *Die mittelalterliche Kirche. Erste halband: vom kirchlichen Frühmittelalter zur gregorianischen Reform [= JEDIN, Hubert (ed.), Handbuch der Kirchengeschichte, III/1]*, Freiburg/Basel/Wenen 1973, 97-118. Alhoewel de planning en de realisatie aan de keizerkroning van Karel vooraf gingen en achter de bouw van de Aachener Mariakerk geen „imperiaal“ master-concept lijkt te schuilen, zie: KERNER, Max, *Einführung. Der Aachener Dom. Vom Wunderwerk des 9. Jahrhunderts zur Bischofskirche unserer Zeit*, in: *dezelfde (ed.), Der Aachener Dom als Ort geschichtlicher Erinnerung. Werkbuch der Studierenden des Historischen Instituts der RWTH Aachen*, Aachen 2004, 1-7, hier: 11.
- ⁹ vgl. MICHEL, Julia, *Vorbildkirchen der Aachener Marienkirche*, in: KERNER, Max (ed.), 131-146, hier: 136.
- ¹⁰ vgl. GRIMME, Ernst Günther, *Der Dom zu Aachen*, Aachen 2000, 13.
- ¹¹ vgl. STEPHANY, Erich, *Der Dom zu Aachen*, Aachen ²⁵1991, 3.
- ¹² vgl. GRIMME, Ernst Günther, 11-13, KERNER, Max, 3.
- ¹³ vgl. KEMPF, Friedrich/BECK, Hans-Georg/EWIG, Eugen/JUNGMANN, Josef Andreas [= JEDIN, Hubert (ed.), *Handbuch der Kirchengeschichte, III/1]*, 361.
- ¹⁴ vgl. KERNER, Max, 12; GEIS, Lioba, *Überlegungen zur Liturgie in der Aachener Marienkirche*, in: KERNER, Max (ed.), 555-574, hier: 555-557.
- ¹⁵ vgl. GRIMME, Ernst Günther, 14.
- ¹⁶ STEFFENSKY, Fulbert, *Das Haus, das die Träume verwaltet*, Würzburg ⁷2002, 10.
- ¹⁷ vgl. GRIMME, Ernst Günther, 14f. 22; MICHEL, Julia, 133-139.
- ¹⁸ vgl. MICHEL, Julia, 132.
- ¹⁹ vgl. GRIMME, Ernst Günther, 17f. 26.
- ²⁰ vgl. *ibid.*, 22; vgl. KERNER, Max, 5; vgl. MICHEL, Julia, 136.
- ²¹ vgl. KERNER, Max, 3.
- ²² vgl. WYNANDS, Dieter, P.J., *Zur Symbolik der Zahl Acht – ausgehend von der Aachener Marienkirche*, in: KERNER, Max (ed.), 165-183, hier: 171ff.
- ²³ vgl. KERNER, Max, 4; SCHLÜTTER, Johannes, *Wi(e)der die Pfalzkapelle – das Bild der Aachener Marienkirche in der historischen Forschung*, in: KERNER, Max (ed.), 13-25, hier: 23.
- ²⁴ WYNANDS; Dieter P.J., 521.
- ²⁵ RONNENBERG; Karsten C., *Das Aachener Glashaus – zur Entstehung und Deutung der Chorrhalle der Aachener Marienkirche*, in: KERNER, Max (ed.), 509-526, hier: 522-524.
- ²⁶ vgl. *ibid.*, 521.
- ²⁷ *Kommt, und ihr werdet sehen! (Joh 1,39), zur Aachener Heiligtumsfahrt 2007*, ontwerp: Dr. Herbert Hammans, redactionele bewerking: (Oct. 2006) Dr. Andreas Frick.
- ²⁸ vgl. FUSENIG, Annette, *Ausblick. Aachen – „der Ort, an dem das Abendland entstanden ist ...“ Interview mit Horst FUHRMANN*, in: KERNER, Max (ed.), 631-637, hier: 634.
- ²⁹ vgl. GRIMME, Ernst Günther, 38.41.122.
- ³⁰ KERNER, Max, 7.
- ³¹ *ibid.*, 5.

---

³² Een lerares uit Erfurt, die een groep jonge scholieren na de amokloop 2002 aan het Gutenberg-gymnasium begeleidde, geciteerd uit BARTH, Hermann, Heilige Räume. Vortrag bei der Veranstaltungsreihe „Treffpunkt Marktkirche“ in Hannover, 2 April 2003, www.ekd.de/vortraege/barth/030402_barth.html [18 Januari 2007].

³³ STENDER, Christoph, Domgefühl und Schatzeinsichten. Buchpräsentation. Pressekonferenz, Einhard am Dom, 11 Augustus 2005, www.christoph-stender.de/texte/domgefuehl.html [18 Januari 2007].